

สามัญทัศน์และอัตลักษณ์ “ความเป็นภาคใต้” ของประเทศไทยในหนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวภาษาฝรั่งเศส

Stereotype and Identity of the “Southness” of Thailand in French Guidebooks

ทิสวัส ชำรงसानต์

Tissawas Thumrongsanta

อาจารย์ สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส ภาควิชาศิลปศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

จังหวัดนครปฐม 73140

Lecturer Section of French, Department of Liberal Arts, Faculty of Liberal Arts and Science, Kasetsart University

(Kamphaeng Saen Campus), Nakornpathom 73140

E-mail: faastwt@ku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาการประกอบสร้างสามัญทัศน์และอัตลักษณ์ “ความเป็นภาคใต้” ของประเทศไทย ที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปของการปฏิบัติการทางวาทกรรม ในหนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวประเทศไทยที่เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส 3 เล่ม ได้แก่ *Lonely Planet Thaïlande* (2010), *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* (2010) และ *Guide Évasion Thaïlande* (2011) จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนในฐานะนักเดินทางผู้มีประสบการณ์ได้ประกอบสร้างสามัญทัศน์และอัตลักษณ์นี้ โดยการใช้คำศัพท์ที่แสดงคุณค่าและทำให้เกิดภาพพจน์ ซึ่งปรากฏออกมาใน 3 ลักษณะ คือ 1) การแสดงภาพสถานที่ท่องเที่ยวในเชิงบวก 2) ภาพประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คนที่น่าพิศวง และ 3) ความเป็นพุทธและมุสลิมในดินแดน “ภาคใต้” ของประเทศไทย ผ่านมุมมองของ “ความเป็นอื่น”

คำสำคัญ : สามัญทัศน์ อัตลักษณ์ ความเป็นอื่น

Abstract

This article aims to study the stereotype and identity constructions of Thai “Southness” which is conveyed through discourse practice in the guidebooks. Three of selected Thai guidebooks written in French are *Lonely Planet Thaïlande* (2010), *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* (2010) and *Guide Évasion Thaïlande* (2011). The study shows that the authors as the experienced travellers construct the stereotype and their identities. The authors use vocabularies of axiology and figure of speech in 3 types: 1) the representation of tourist attractions in positive ways 2) the representation of exotic custom and ways of life and 3) the Buddhistness and Islamness in the “South” of Thailand through otherness’s point of view.

Keywords: stereotype, identity, otherness

1. บทนำ

สามัญทัศน์ (stereotype) หรือ “ความคิด ขนบนิยมแบบหนึ่งซึ่งอาจจะผิดเพี้ยนไปจากเสี้ยว ของความเป็นจริงที่ผูกติดอยู่กับการใช้ภาษาตามปกติ ของเรา” (Mandarin, 1990: 284-291 [สำนวนแปล ผู้วิจัย]) มีความเกี่ยวข้องกับภาพแทน (representation) ที่สำเร็จรูป ซึ่งและมักเกิดขึ้นจากสมมติฐานที่ไม่ได้รับการ ยืนยันหรือพิสูจน์ อย่างไรก็ตาม สามัญทัศน์ “ไม่ใช่ การนำเสนอภาพในเชิงลบ” (Amossy *et al.*, 1997: 91 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) แต่เกิดจากการสร้างภาพขึ้นจาก จินตนาการหรือความเข้าใจผิดไม่มากก็น้อย หรืออาจ เกิดจากทัศนคติอย่างหนึ่งของบุคคล เป็นการตัดสิน บุคคลล่วงหน้า ทำให้เกิดการตัดสินใจ หรือทัศนคติที่ ไม่เป็นธรรม โดยอาจไม่คำนึงถึงความเป็นจริง

อัตลักษณ์ (identity) หรือ คุณลักษณะ เฉพาะตัวของบุคคลใดหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำว่า อัตลักษณ์ มาจากภาษาละตินว่า *identitas* ส่วนใน ภาษาไทยนั้น ประกอบด้วยคำว่า อัต (อัต-ตะ) ซึ่ง หมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณะ ซึ่งหมายถึง สมบัติ เฉพาะตัว หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่ง ใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ ซึ่งไม่ได้ เกิดขึ้นและติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด หากแต่เป็นสิ่งที่ ประกอบสร้างขึ้นโดยสังคมในภายหลัง

หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวประเทศไทยที่เขียนเป็น ภาษาฝรั่งเศสจากนักเดินทางที่มีประสบการณ์จริง จึง ถูกจัดให้เป็นวาทกรรมประเภทหนึ่ง ด้วยเหตุที่เป็น หนังสือที่ให้ข้อมูลที่สำคัญของประเทศไทยผ่านการ ประกอบสร้างความหมายที่มีได้เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติ หากแต่ “ความเป็นไทย” และ “ความเป็นคน ไทย” ถูกประกอบสร้างขึ้นจากสัญญาณต่าง ๆ ผ่าน มุมมองของชาวตะวันตกที่มีประสบการณ์การเดินทาง และได้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยในแง่มุม ต่าง ๆ ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม การประกอบสร้างนี้

แม้จะอิงอยู่กับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์หรือ ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ (ของนักเดินทางกลุ่มหนึ่ง) ก็ยัง อาจก่อให้เกิดภาพ “มายาคติ หรือการสื่อความหมาย ด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ถูกกลบเกลื่อนให้ เสมือนว่าเป็นธรรมชาติหรือเป็นกระบวนการลวงให้ หลงอย่างหนึ่ง (นพพร ประชากุล, 2554) เพื่อกระตุ้น และดึงดูดนักท่องเที่ยว (ในอนาคต) ให้อยากมาเยือน ประเทศไทย

2. วัตถุประสงค์

ศึกษาพฤติกรรมการประกอบสร้างวาทกรรมของ หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวในระดับคำและข้อความ ที่แสดง สามัญทัศน์และอัตลักษณ์ของ “ภาคใต้” และ “คนใต้” ของประเทศไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะที่เป็น พรรณนาอาหารและวาทกรรมเชิงวิพากษ์ในระดับคำ ข้อความและวาทกรรมที่นำเสนอภาพของ “ความเป็น ภาคใต้” ของประเทศไทย ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือคู่มือ แนะนำเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวประเทศไทยที่เขียนหรือพิมพ์ เป็นภาษาฝรั่งเศส
2. หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวที่มีลักษณะเป็นการนำเสนอ ประเทศไทยในภาพรวม กล่าวคือ มีการนำเสนอ ประเทศไทยในประเด็นที่หลากหลาย เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคน ไทยในแต่ละภูมิภาค สถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น
3. หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวฉบับที่ตีพิมพ์ในช่วงเวลาดังแต่ ปี ค.ศ. 2010 – 2011 ได้แก่

- *Lonely Planet Thaïlande* ตีพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ Lonely Planet ปี 2010

- *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* ติพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ National Geographic ปี 2010

- *Guide Évasion Thaïlande* ติพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Hachette ปี 2011

ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ เช่น การวิเคราะห์อรรถศาสตร์ หรือความหมายของคำ (semantic) และโวหารภาพพจน์ (figures of speech) ทฤษฎีการวิเคราะห์ วาทกรรม (discourse Analysis) และทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ เช่น แนวคิดภาพสามัญทัศน์ (stereotype) แนวคิดการสร้างภาพมายาคติ (myth) และแนวคิดความเป็นอื่น (otherness) ในความเป็นตะวันตก-ตะวันออก

4. ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

จุดมุ่งหมายหลักของหนังสือคู่มือนี้เกี่ยวข้องกับความต้องการ “ขาย” หรือต้องการ “ประชาสัมพันธ์” ประเทศไทย ดังนั้นการให้ข้อมูลเพื่อผู้อ่านจะได้รู้จักหรือทราบข้อมูลที่หลากหลายเกี่ยวกับประเทศไทย ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของวาทกรรมพรรณนาที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะที่โดดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยว วิถีชีวิต หรือผู้คน ฯลฯ จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการนำเสนอต่อผู้อ่านในฐานะนักเดินทางในอนาคตที่ไม่เคยรู้จักประเทศไทยและคนไทยมาก่อน และในการนำเสนอ “ความเป็นภาคใต้” ไว้หลายประเด็นด้วยกัน เช่น

4.1 ภาพความสวยงามและน่าหลงใหลที่มีเสน่ห์ดึงดูดใจ

ผู้วิจัยพบว่าหนังสือคู่มือนี้เกี่ยวข้องกับ 3 เล่มเน้นการให้ข้อมูลในเรื่องความสวยงามและน่าหลงใหลของธรรมชาติในดินแดนภาคใต้มากพอสมควร ผ่านการใช้คำศัพท์และสำนวนที่แสดงคุณค่าหรืออรรถวิทยา (axiology) (Kerbrat-Orecchioni, 2002) เช่น บอกคุณลักษณะของสถานที่ตั้งที่น่าดึงดูดใจ โดยใช้โวหารภาพพจน์ (figures of speech) ประเภท อุปสรรค

(metaphor) เพื่อ “นำเสนอความคิดภายใต้สัญลักษณ์ของอีกความคิดหนึ่งที่กระทบใจหรือเป็นที่รู้จักมากกว่า” (Fontanier, 1977, 99 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) “คาบสมุทรประเทศไทยมีลักษณะเป็นวงช้างที่ทอดยาวระหว่างทะเลจีนและทะเลอันดามัน มีต้นมะพร้าวและยางพาราเรียงกันเป็นแนวราวกับปูด้วยพรมจนกระทั่งถึงมาเลเซีย (...)” (*Guide Évasion Thaïlande*, หน้า 179 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) คำว่า “วงช้าง” (une trompe d'éléphant) คือ สัญลักษณ์ที่น่าจะเป็นที่รู้จักของชาวตะวันตกที่ใช้แทนประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยกลางศตวรรษที่ 19 ช่วงที่ลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังเฟื่องฟู หรือ “พรมต้นมะพร้าวและยางพารา” ที่เป็นคำเปรียบของลักษณะภูมิประเทศเขตร้อนของไทยให้ดูเป็นตะวันออก (orientalism) และแปลกถิ่น (exotism) มากยิ่งขึ้น ภาพของภาคใต้ในการนำเสนอของ *Guide Évasion Thaïlande* จึงเป็นวาทกรรมของการโน้มน้าวใจจากมุมมองของความเป็นอื่นอย่างแท้จริง

ภาพความสวยงามของท้องถิ่นดินแดนใต้ทั้งที่เป็นธรรมชาติได้ถูกนำเสนออยู่หลายแห่ง เช่น ภาพทัศนียภาพของอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด “นับว่าตระการตาที่สุดและยังเป็นสถานที่ที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างดีที่สุดในประเทศไทยทั้งส่วนที่อยู่บนบกและอยู่ใต้น้ำ” (*National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande*, หน้า 296 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) หรือ “แนวต้นมะพร้าวที่ถูกโอบล้อมด้วยทะเลมรกตและชายหาดที่งดงามยังต้องการการโฆษณาอีกหรือไม่ จำเป็น ด้วยเป็นสถานที่ที่มีอากาศและทะเลที่ยอดเยี่ยมถึงขนาดต้องบอกว่ายอดเยี่ยมอย่างมาก ปัจจุบัน เกาะนี้ (สมุย) ได้กลายเป็นเหยื่อของความสำเร็จของตนเอง” (*Guide Évasion Thaïlande*, หน้า 195 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) การเปรียบเทียบคำคุณศัพท์และคำกริยาวิเศษณ์ในระดับขั้นสุด (superlatif) ใน *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* คือ “ตระการตา

ที่สุด” (les plus splendides) และ “อนุรักษย์ไว้อย่างดี
ที่สุด” (les mieux prÉservÉs) ซึ่งทั้งสองคำล้วนแต่แสดง
ให้เห็นถึงความหมายในเชิงบวกเป็นคำที่แสดงอัตวิสัย
(subjectivity) ของผู้เขียนอย่างเห็นได้ชัด หรือในการ
เสนอคำคุณศัพท์ที่แสดงคุณค่า (axiology) แบบ
ประเมินค่าเชิงอัตวิสัย คือ คำว่า “สวยงาม” (belles)
“ยอดเยี่ยม” (trÈs bien) และ “ยอดเยี่ยมอย่างมาก” (trop
bien) ผ่านมุมมองและการตัดสินใจของผู้เขียน ซึ่งทั้งหมด
นั้นช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้มาเยือนสถานที่แห่งนี้

4.2 ประเพณีและวิถีชีวิตที่น่าพิศวงของ “คนใต้”

นอกจากเรื่องของสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม
ดึงดูดใจแล้ว หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวทั้ง 3 เล่ม นำเสนอ
ประเพณีและวิถีชีวิตของภาคใต้ไว้มากพอสมควร
เพราะถือเป็นจุดประสงค์หลักของการนำเสนอ
วาทกรรมการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว
ประเพณีและวิถีชีวิตที่ถูกนำเสนอไว้นั้น จะเป็นสิ่งที่
โดดเด่นและน่าพิศวงในสายตาของนักท่องเที่ยว
ชาวตะวันตก เช่น ประเพณีการถือศีลกินเจของชาว
ภูเก็ต ที่ผู้เขียนได้เน้นย้ำโดยการใส่คำคุณศัพท์
คำคุณศัพท์ บ่ง ความรู้สึกรูปแบบ ประเมิน ค่า
หรือ « Adjectif affectivo-axiologique » (Kerbrat-
Orecchioni, 2002 : 80) ที่อาจนำไปสู่การแสดงคุณค่า
เชิงอัตวิสัยของประเพณีนี้ได้เช่นกัน ว่า “ประเพณีที่ดู
แปลก” (un Étrange rituel) (*National Geographic Les
Guides de voyage Thaïlande*, หน้า 328 [สำนวนแปล
ผู้วิจัย]) ซึ่งเกิดขึ้นตามความเชื่อเรื่อง “พิธีกรรมการ
ชำระให้บริสุทธิ์ปราศจากบาป” (un rituel expiratoire
et purificateur) (*National Geographic Les Guides de
voyage Thaïlande*, หน้า 325 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) หรือ
ใน *Lonely Planet Thaïlande* ก็ได้มีการกล่าวถึง
ประเพณีนี้ไว้ว่า “ดูแปลกทีเดียว เราไม่เคยเห็นการถือ
ศีลอดของลัทธิเต๋าแบบนี้ในประเทศจีน” (*Lonely
Planet Thaïlande*, หน้า 680 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) แสดง

ให้เห็นว่า ผู้เขียนนั้นคิดว่าประเพณีนี้แสดงออก
ผิดเพี้ยนไปจากสิ่งที่พวกเขาเรียนรู้มาตามปรัชญาลัทธิเต๋า
แบบจีน หรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและ
ศาสนาอีกเรื่องหนึ่ง คือ ปรากรกฎการณ์จุดความรามเทพที่
“ถูกเชื่อว่าป้องกันความโชคร้ายได้” ที่มาที่ไปของชื่อ
ของเครื่องรางห้อยคอนี้ไม่เป็นที่รู้แน่ชัด” (*Lonely
Planet Thaïlande*, หน้า 645 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) และ
เป็นที่นิยมอย่างมากจนถึงขนาดที่ว่า “ทำให้ผู้หญิงคน
หนึ่งถูกเหยียบตายจากฝูงชนในวันที่มีการ โฆษณา
ประชาสัมพันธ์ (ผู้หญิงคนนี้ไม่ได้สวมเครื่องรางของ
ขลังชิ้นนี้)” (เล่มเดียวกัน, หน้า 645 [สำนวนแปล
ผู้วิจัย]) การไม่รู้ที่มาที่ไปแสดงให้เห็นว่า เครื่องราง
ดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ ไม่ใช่ความจริง
ตามหลักวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ได้ นอกจากนี้ผู้เขียนจะ
พรรณนาถึงลักษณะของเครื่องรางนี้ ผู้เขียนยังวิพากษ์
เหตุการณ์ดังกล่าวและต้องการจะหักล้างความเชื่อ
เครื่องรางของขลังนี้ทำหน้าที่ “ป้องกันความโชคร้าย”
(protÉger de tous les malheurs) ตามที่ได้ให้ข้อมูลไว้
ด้วยน้ำเสียงแฝงนัยประชดประชัน (irony) ที่เป็นการ
กล่าวด้วย “การประชดประชัน การล้อเล่น หรือการพูด
ด้วยน้ำเสียงจริงจังตรงกันข้ามกับสิ่งที่คิด” (Fontanier,
1977 : 145-146 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) น้ำเสียงของ
ผู้เขียนจึงแฝงด้วยการตัดสินใจในด้านลบแบบบ่งเป็นนัย
ไว้ “ไม่ได้เปิดเผยข้อโต้แย้งออกมาอย่างตรงไปตรงมา
อย่างไรก็ตาม แม้น้ำเสียงของผู้เขียนจะมีทัศนคติและ
มุมมองที่ไม่ได้สรรเสริญประเพณีดังกล่าว แต่ผู้เขียนก็
แสดงให้เห็นว่าการถือศีลกินเจที่จังหวัดภูเก็ตนั้นน่า
พิศวงและตื่นตาตื่นใจ

ภาพวิถีชีวิตที่น่าพิศวงอีกประการหนึ่งของ
ผู้คนชาวปักษ์ใต้สำหรับผู้เขียน *National Geographic
Les Guides de voyage Thaïlande* ก็คือ ชาวเล (*Les
peuples de la mer*) (หน้า 284) โดยได้กล่าวถึงพวกเขา
ไว้ในหลายประเด็น เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความ

หลากหลาย ได้แก่ กลุ่มมอเก็น (les Moken), กลุ่มอุรักลาไวย์ (les Urak Lawoi) และกลุ่มมอเกลิน (les Moklen) ลักษณะชาติพันธุ์วรรณนาที่แตกต่างกับคนไทยทั่วไป คือ มี “ผิวสีเข้ม ผมนดดำ รูปร่างเล็ก และคูกำยำ” (หน้า 284, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) ความเชื่อของพวกเขาที่เชื่อและนับถือในดวงวิญญาณในธรรมชาติและจักรวาลซึ่งทำให้พวกเขาต้อง “แยกตัวออกจากสังคมพุทธและมุสลิม” (หน้าเดียวกัน, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) อุปนิสัยที่ “จู้จี้ ขี้ระแวง และรู้สึกไม่มั่นคง” (หน้าเดียวกัน, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) พวกเขาจึงกลายเป็น “คนชายขอบของสังคม” (หน้าเดียวกัน, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) สำหรับถิ่นที่อยู่และวิถีชีวิตของพวกเขาที่ผูกติดกับทะเลที่ “อยู่ระหว่างเกาะต่าง ๆ ของพม่าและลังกาวิ ทางตอนใต้ของพรมแดนทางทะเลระหว่างไทยกับมาเลเซีย” (หน้าเดียวกัน, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) จากการประกอบสร้างภาพแทนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวเลดังกล่าว แม้ผู้เขียนจะไม่ใช้คำศัพท์ที่แสดงคุณค่าในด้านลบอย่างชัดเจน แต่จากการใช้คำว่า “ชายขอบ” ก็ทำให้มองเห็นว่า วิถีชีวิตของชาวเลเหล่านี้ถูกทำให้เป็นอื่นจากทั้งมุมมองของผู้เขียนที่เป็นชาวตะวันตกเองและจากคนกรุงเทพฯ หรือแม้แต่คนใต้ด้วยกันเอง ทั้งในเรื่องศาสนาและชีวิตความเป็นอยู่ ถึงแม้ชีวิตของพวกเขาจะแตกต่างกับชนกลุ่มอื่นอย่างไร แต่ก็ยังคงความน่าพิศวงชวนให้ได้มาสัมผัส

4.3 “ภาคใต้” ของประเทศไทย: ดินแดนไทยพุทธและไทยมุสลิม

ประเด็นเรื่องของศาสนาอิสลามในภาคใต้ของไทยนั้นถือเป็นเรื่องทีละเอียดอ่อนมาก นักเขียนในฐานะนักเดินทางชาวตะวันตกผู้มีประสบการณ์ในการเดินทางในดินแดนแห่งนี้จะตระหนักในเรื่องนี้ ด้วยเหตุนี้หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวทั้ง 3 เล่ม จึงหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวอย่างตรงไปตรงมา แต่พยายามจะชี้ให้เห็นถึงความเป็นชาติพันธุ์วรรณนาของภาคใต้และเหตุการณ์ที่

เกิดขึ้นในภาคใต้ โดยเฉพาะในดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ในหนังสือคู่มือแนะนำเที่ยว *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* เกริ่นเรื่องของชาติพันธุ์วรรณนาของประชากรมุสลิมในหัวข้อย่อย ‘ประชากรและศาสนา’ (La population et la religion) ไว้เพียง 2 ย่อหน้า (หน้า 30-31) ส่วน *Guide Évasion Thaïlande* นำเสนอภาพของคนไทยมุสลิมเอาไว้ 4 ย่อหน้า (หน้า 25-26) และหนังสือคู่มือแนะนำเที่ยว *Lonely Planet Thaïlande* ก็นำเสนอไว้เช่นกัน แต่อยู่ในหัวเรื่องใหญ่คือ “วัฒนธรรมและสังคม” (Culture et SociÉTÉ) และมีหัวเรื่องย่อยชื่อ ‘ประชากร’ (Population) โดยมีการนำเสนอประชากรมุสลิมไว้ในหัวข้อย่อย ‘Les autres minoritÉS’ ซึ่งกล่าวถึงเพียง 1 ประโยคคือ “รวมตัวกันอยู่อย่างหนาแน่นในแถบจังหวัดภาคใต้สุด ชาวมาเลย์ถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อยลำดับที่ 2 ของประเทศ (4.6%)” (หน้า 59, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) นอกจากนั้นยังมีการเน้นย้ำคำศัพท์ว่า “ชนกลุ่มน้อย” (MinoritÉS) โดยบอกแต่เพียงการอพยพมาสู่ดินแดนสยามประเทศในอดีต แต่ไม่ได้ให้น้ำหนักของเรื่องวิถีชีวิตของชาวมุสลิมไว้มากนัก แสดงนัยสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นการประกอบสร้างความหมายให้ดูเหมือนว่าประเทศไทยนั้น คือ ประเทศที่ไม่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์วรรณนา แม้ว่าในความเป็นจริงจะมีชนกลุ่มน้อยอยู่มากมาย ซึ่งหนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวทั้ง 3 เล่มก็นำเสนอและให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ทุกเล่ม แต่ด้วยการใช้คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” หรือใช้จำนวนตัวเลขเปอร์เซ็นต์ที่ดูน้อย ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่มีความเป็นเอกภาพในเรื่องเชื้อชาติ เพราะดูเหมือนว่าจะพบไทยมุสลิมได้เฉพาะที่ภาคใต้เท่านั้น พวกเขาเหล่านั้นจึงมีลักษณะกลายเป็นคนชายขอบ (marginal people) ประการต่อมาก็คือ การทำให้มองดูว่าประเทศมีความเป็นหนึ่งเดียวตามที่ผู้เขียนได้สร้างภาพสามัญทัศน์ (stereotype) ไว้เพื่อ

ประชาสัมพันธ์ความเป็นไทย (Thainess) ในรูปแบบหนึ่ง เพราะผู้เขียน-นักเดินทางปรารถนาที่จะให้ผู้อ่านที่จะเป็นนักเดินทางในอนาคตได้พบกับความเป็นไทยได้มากที่สุด และประการสุดท้าย ในฐานะที่เป็นวาทกรรมประชาสัมพันธ์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเสนอข้อมูลที่มีลักษณะเชื่อเชิญผู้อ่าน หลีกเลี่ยงข้อมูลที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีอคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในประเทศที่กำลังจะไปเยือน

ทั้ง *Lonely Planet Thaïlande* และ *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* ได้จัดและแบ่งแยกประเด็นของความเป็นไทยมุสลิมในภาคใต้ไว้ในหัวเรื่องเฉพาะ คือ “ดินแดนใต้สุด” (L'Extrême Sud) ทั้ง 2 เล่ม และแม้ในหัวเรื่องเฉพาะนี้จะรวมถึงจังหวัดอื่น ๆ ใกล้เคียง เช่น นครศรีธรรมราช พัทลุง สตูล สงขลา ภูเก็ต ไว้ด้วยก็ตาม แต่ในการประชาสัมพันธ์การเดินทางท่องเที่ยวที่มีน้ำเสียงและนัยแตกต่างกันออกไป ใน *Lonely Planet Thaïlande* ได้เกริ่นนำไว้ว่า “สองสามปีมานี้สถานการณ์ทางการเมืองในหลายจังหวัดที่อยู่ทางใต้สุด (ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ไม่มีเสถียรภาพ การเดินทางในจังหวัดเหล่านี้ไม่สะดวก ไม่มีอันตราย” (หน้า 730, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) ใน *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* เกริ่นนำไว้ว่า “ด้วยชายหาด เกาะต่าง ๆ และสถานที่ตากอากาศอันสวยงามในเอเชียและมีชื่อเสียงระดับนานาชาติ ดินแดนใต้สุดของประเทศไทยเป็นเหมือนสวรรค์ในเขตเมืองร้อนชื้น แต่ก็ยังสงวนไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมที่ผสมผสานกันระหว่างพุทธและมุสลิม” (หน้า 307, [สำนวนแปลผู้วิจัย])

จากการนำเสนอของหนังสือคู่มือท่องเที่ยวทั้ง 2 เล่มนี้ แม้ไม่ได้วิพากษ์ดินแดนตอนใต้โดยตรงไปตรงมา ดังเช่นในกรณีของผู้เขียน *Lonely Planet Thaïlande* หลีกเลี่ยงการตัดสินหรือบ่งชี้คุณลักษณะด้านลบของเหตุการณ์ทางการเมืองโดยใช้ “คำคุณศัพท์

ที่ประเมินค่าแบบอัตวิสัยที่ไม่ได้แสดงคุณค่าหรือการตัดสินใด ๆ” (adjectifs subjectifs évaluatifs non axiologiques) (Kerbrat-Orecchioni, 2002 : 94-96) คือ “ไม่มีเสถียรภาพ” (instable) หรือการใช้โวหารภาพพจน์อุปนิเสธ (litotes) คือ “แทนที่จะให้ข้อมูลสิ่งใดอย่างตรงไปตรงมากลับปฏิเสธสิ่งนั้นให้มีลักษณะตรงกันข้ามหรือลดทอนลงไม่มากก็น้อยด้วยต้องการให้ดูมีพลังและน้ำหนักกับสิ่งที่ต้องการจะบอก” (Fontanier, 1977 : 133 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) ดังวลีที่ว่า “การเดินทางในจังหวัดเหล่านี้ไม่สะดวก ไม่มีอันตราย” จากประโยคดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเดินทางนั้นอันตราย และสำหรับผู้เขียนในฐานะนักเดินทางที่มีประสบการณ์ได้บอกเป็นนัยว่า ควรหลีกเลี่ยงนอกจากนั้น ใน *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* การใช้วลีที่มีความขัดแย้งกันผ่านการใช้คำสันธาน “แต่” ที่มีคุณสมบัติของการโต้แย้ง ก็แสดงให้เห็นว่าข้อความข้างหน้าที่กล่าวถึงความสวยงามมีความเป็นปฏิพักษ์หรืออรรถวิภาษ (antithesis) ที่ “เปลี่ยนทิศทางของภาคแสดงให้ไปในทางตรงกันข้ามกับสิ่งที่เราคาดหมายหรือรอคอย” (Fromilhague, 2007 : 51 [สำนวนแปลผู้วิจัย])

ส่วนประเด็นปัญหาปัญหาความขัดแย้ง *Guide Évasion Thaïlande* นำเสนอโดยเน้นที่ความเป็นชนกลุ่มน้อยของชาวไทยมุสลิมที่ “ไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ (เพราะถูกรบครองโดยคนจีน) อีกทั้งไม่มีสิทธิทางการเมือง (เพราะตกเป็นของคนไทย) สถานภาพของชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมนี้จึงดูแย่มาก ๆ สิ่งนี้ทำให้ความสัมพันธ์กับรัฐบาลดูเลวร้ายลง” (หน้า 25-26 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) จึงต้องการมีสิทธิและมีเสียงในประเทศไทยมากขึ้น และดูเหมือนสถานการณ์ก็ไม่คลี่คลายไปในทางที่ดี ด้วยเหตุที่ยังเกิดการลอบสังหารของเครือข่ายสมาคมลับ (attentats des réseaux mafieux) ที่ “ถูกกระทำให้ขึ้นเป็นประจำในภาคใต้

ของประเทศไทย โดยเฉพาะในโรงเรียนและที่ทำการของรัฐบาล” (rétablissement perpétué dans le sud de la Thaïlande contre des écoles ou des bâtiments administratifs) (หน้า 26 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) ทั้งหมดนั้นแสดงให้เห็นถึงความไม่สงบในดินแดนภาคใต้แห่งนี้ที่เปรียบเหมือนกับ “โรงละครของการเผชิญหน้ากันระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิม” (le théâtre d'affrontement entre bouddhistes et musulmans) (หน้า 180 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) นอกจากนี้ ในสายตาของชาวตะวันตกแล้ว “การลอบสังหาร” (attentats) ถือเป็น การกระทำอันป่าเถื่อน โหดร้าย และไร้มนุษยธรรม นัยของการชี้ให้เห็นถึงการลอบสังหารในโรงเรียนและในที่ทำการของรัฐจึงอาจหักล้างความเป็นชนกลุ่มน้อยที่น่าเห็นใจด้วยไม่มีสิทธิมีเสียงเท่ากับคนกลุ่มใหญ่ของสังคมลงไปได้เช่นเดียวกัน

จากเหตุการณ์รุนแรงในดินแดนอันน่าพิศวงแห่งนี้ *National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande* และ *Lonely Planet Thaïlande* ตัดสินใจที่จะไม่แนะนำให้ผู้่าน-นักท่องเที่ยวในอนาคตเดินทางไปยังดินแดนเหล่านี้ “แม้ว่านักท่องเที่ยวจะไม่เข้าใจหมายของการลอบสังหาร แต่ก็ไม่ขอแนะนำให้ผู้่านในดินแดน (3 จังหวัดชายแดนภาคใต้-ผู้วิจัย) แห่งนี้” (*National Geographic Les Guides de voyage Thaïlande*, หน้า 31, [สำนวนแปลผู้วิจัย]) หรือใน *Lonely Planet Thaïlande* ก็กล่าวเตือนไว้ว่า “อาจจะไม่มีประโยชน์ที่จะต้องเสี่ยงชีวิตเพื่อจะหาชายหาดที่ไม่มีฝรั่งปรากฏให้เห็นเลย ทั้ง ๆ ที่ยังมีสถานที่อีกมากมายที่วิเศษบนชายฝั่งของประเทศไทย (...) อย่างไรก็ตาม ยังมีคำเตือนอีกเล็กน้อย นั่นคือ พวกเราไม่อาจรับรอง (ได้เลย) ว่าจุดหมายปลายทาง (ดินแดนใต้สุด-ผู้วิจัย) จะปลอดภัยอยู่เสมอ (...) ดังนั้น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อพวกเราพูดว่า สถานที่ใดเหมาะกับนักท่องเที่ยว นั้น

หมายความว่าสถานที่นั้นจะปลอดภัยเท่า ๆ กับภูเก็ตหรือเชียงใหม่” (หน้า 733 [สำนวนแปลผู้วิจัย])

แม้ว่าการสื่อสารในหนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวจะเป็นการสื่อสารแบบทางเดียวที่ผู้รับสาร (ผู้อ่าน) ไม่สามารถตอบโต้กับผู้ส่งสาร (ผู้เขียน) ได้แบบจับพลัด แต่การใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 (nous) และ 2 (vous) ใ้ในข้อความที่ล้อมกรอบสีเหลี่ยม ด้วยต้องการโต้ตอบกับผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านได้มีส่วนร่วมต่อการสนทนาครั้งนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากหนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวจะมีจุดมุ่งหมายประชาสัมพันธ์สถานที่ใดสถานที่หนึ่งเพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาสัมผัสแล้ว หนังสือคู่มือแนะนำเที่ยวยังจัดอยู่ในประเภทของ “หนังสือที่ทั้งให้ความรู้และเชิงแนะนำ” (Moirand, 2004 : 152 [สำนวนแปลผู้วิจัย]) ไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น จึงเป็นที่ชัดเจนว่า ผู้เขียน-นักเดินทางผู้มีประสบการณ์จะทำหน้าที่นี้ด้วยการสร้างวาทกรรมสั่งสอนในเรื่องที่เห็นสมควร พร้อม ๆ กับพรรณาส่งที่ดึงดูดใจ

5. การอภิปรายผล

การนำเสนอวาทกรรมที่แสดงสามัญทัศน์และอัตลักษณ์ของ “ภาคใต้” และ “คนใต้” ในหนังสือคู่มือท่องเที่ยวประเทศไทยทั้ง 3 เล่มนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติของภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพของทะเลและหมู่เกาะอันสวยงามที่สามารถดึงดูดผู้อ่านซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางในอนาคต แต่อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการประกอบสร้างความหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อัตลักษณ์ของ “คนใต้” ที่ประกอบไปด้วยคนต่างศาสนา (พุทธ มุสลิม และผู้ที่นับถือเหล่าภูติผี เช่น ชาวเล) มาอยู่รวมกันนั้น ด้านหนึ่งอาจทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประเพณีที่ดูแปลก (exotic) หากแต่อีกด้านหนึ่งเมื่อมองจากแว่นขยายของความเป็นตะวันตกหรือ “ความเป็นอื่น”

(otherness) ความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ รวมถึงความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันนี้อาจเป็น ชนวนเหตุสำคัญของความรุนแรงที่เกิดขึ้น และกำลัง ถูกผลิตซ้ำจนกลายเป็นสิ่งที่คุ้นหูหรือเคยชิน (cliché) ทำให้ภาพความเป็นคนได้ดูไม่น่าไว้วางใจและอาจ ก่อให้เกิดเป็นมายาคติของสังคมภาคใต้ที่ผ่านมุมมอง ของนักเขียนที่มีอำนาจในการประกอบสร้าง ความหมายนั้นให้กับผู้อ่าน อนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าการ ประกอบสร้างความหมายของนักเขียนชาวตะวันตก เพื่อสร้างภาพแทนของอัตลักษณ์ของจังหวัดชายแดน ภาคใต้ เรื่องสถานการณ์ความรุนแรง อาจเกิดจากการที่ คนไทยเองก็กำลังประกอบสร้างความหมายสัญชานนี้ ผ่านมุมมองความเป็นอื่นเรื่อง“ความแตกต่างทาง ศาสนาและเชื้อชาติ” อยู่ก็เป็นได้

6. บทสรุป

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวคิดทั้งทาง ภาษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ในการศึกษาวาทกรรม ของหนังสือคู่มือการท่องเที่ยวทั้ง 3 เล่ม นับว่าเป็นการ เปิดโลกทัศน์และมุมมองทางการศึกษาวาทกรรมให้ กว้างขวางยิ่งขึ้น ด้วยนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงกลวิธี การประกอบสร้างความหมายของผู้เขียนที่แสดงถึง มุมมองหรือทัศนคติที่ผู้เขียนมีต่อสิ่งที่ประกอบสร้าง ขึ้น ยังทำให้ตระหนักถึงองค์ความรู้และความจริงบาง ประการผ่านวาทกรรมของอำนาจ และหากได้มีการ ศึกษาเปรียบเทียบกับอัตลักษณ์ของคนไทยในส่วน อื่น ๆ ของประเทศ ก็จะทำให้เห็นกระบวนการที่ ตะวันตกมองตะวันออกอย่างไรประเทศไทยได้ชัดเจน มากขึ้น อีกทั้งอาจทำให้ทราบถึงกระบวนการประกอบ สร้างอัตลักษณ์ของคนไทยด้วยกันเองว่าสอดคล้องกับ มุมมองความเป็นอื่นของชาวตะวันอย่างไร

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง “สามัญทัศน์และอัตลักษณ์ของ “ความเป็นไทย” ในวาทกรรมของหนังสือคู่มือนำเที่ยวภาษาฝรั่งเศส: มโนทัศน์แห่งความจริงหรือมายาคติ (Stereotypes and Identity of « Thainess » in French Guidebooks discourse : reality or myth) โดยได้รับทุนอุดหนุนจาก ศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี (ศสวท.) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ประจำปี งบประมาณ 2554 และเริ่มดำเนินการเมื่อปลายปี 2555 อนึ่ง ความเห็นในรายงานผลการวิจัยเป็นของผู้รับทุน ศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี (ศสวท.) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ไม่จำเป็นต้องเห็น ด้วยเสมอไป

8. เอกสารอ้างอิง

- นพพร ประชากุล. (2551). คำนำสนอบทแปล. ใน *มายาคติ สรรนิพนธ์จาก Mythologies ของ Roland Barthes* (พิมพ์ครั้งที่ 3) แปลโดย วรณพิมล อังคศิริสรรพ, 1-18. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- Amossy, R. et Heschberg Pierrot, A. (1997) *Stéréotypes et clichés. Langue, discours, société.* Paris : Nathan.
- Fontanier, P. (1977). *Les figures du discours.* Paris : Champs Classiques.
- Fromilhague, C. (2007). *Les figures de style.* Paris : Armand Colin.
- Kerbrat-Orecchioni, C. (2002). *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage* (4e édition). Paris : Armand Colin.

Mandarin, J.-M. (1990). «Le lexique mis à nu par ses débataires – Stéréotype et théorie du lexique », in Charaud et Mazière, eds. *La définition*, 284-291. Actes du Colloque “la définition” organisé par le CELEX (Centre d’Études du Lexique) de l’Université Paris-Nord, 18 et 19 novembre 1988. Paris : Larousse.

Moirand, S. (2004). Le même et l’autre dans les guides de voyage au XXIe siècle. *La communication touristique. Approches discursives de l’identité et de l’altérité*, 151-172. Paris : L’Harmattan.

มหาวิทยาลัยรังสิต